

Ключові слова: засади кримінального провадження, свобода від самовикриття, право не свідчити, запобіжні заходи, тримання під вартою, практика ЄСПЛ.

Ключевые слова: принципы уголовного производства, свобода от саморазоблачения, право не свидетельствовать, меры пресечения, содержания под стражей, практика ЕСПЧ.

Key words: basis of the criminal process, freedom from self-disclosure, the right not to testify, preventive measures, detention, ECtHR case-law.

ГУМЕНЮК АЛІНА СЕРГІЇВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
фахівець науково-дослідної частини*

СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Належне здійснення будь-якої державно-владної діяльності є неможливим без встановлення відповідних механізмів контролю, що стримуватимуть суб'єктів, наділених відповідною компетенцією, від зловживання своїми повноваженнями та запобігатимуть, таким чином, порушенню прав та свобод людини і громадянина.

Розглядаючи у цьому контексті діяльність з розслідування та розкриття кримінальних правопорушень, як таку, до інструментарію якої належать засоби, що в окремих випадках можуть суттєво обмежувати права особи, варто констатувати необхідність запровадження відповідних механізмів контролю, функціонування яких забезпечуватиме не лише можливість відновлення уже порушених прав, а й, що найважливіше, запобігатиме неправомірному їх обмеженню. Особливого «забезпечення контролем» вимагає діяльність уповноважених органів, що передбачає застосування таємних методів розслідування, зокрема, проведення негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НС(Р)Д), та, в свою чергу, дозволяє утримувати баланс між законністю та необґрунтованим втручання у права людини.

Найбільш ефективним, на нашу думку, є запровадження судового контролю за законністю як прийнятого рішення, так і процесу втілення його в життя й, крім того, отриманих внаслідок проведення НС(Р)Д результатів. З урахуванням цього, не заглиблюючись у дискусію щодо сутності судового контролю у кримінальному процесі, лише обмовимось, що вважаємо такий контроль притаманним не лише досудовим, а й судовим стадіям кримінального процесу, зокрема, стадіям перегляду судового рішення в апеляційному, касаційному порядку, за нововиявленими та виключними обставинами й, з урахуванням цього, виокремлюємо два види судового контролю: попередній та наступний.

В той же час, одним з найбільш ефективних є саме попередній судовий контроль, який реалізується слідчим суддею на етапі досудового розслідування та, по суті, надає можливість не допустити порушень

вимог кримінального процесуального законодавства й запобігти необґрунтованому втручанню у особисте життя й права особи, щодо якої проводяться НС(Р)Д.

Виходячи з положень Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), попередній судовий контроль реалізується у двох напрямках: надання дозволу на проведення відповідних заходів в загальному порядку та розгляд питання про надання або відмову в наданні такого дозволу у разі, якщо негласні заходи були розпочаті до постановлення відповідної ухвали слідчого судді [1].

Що стосується першого напрямку діяльності, то варто зауважити, що до компетенції слідчого судді входить надання дозволу на проведення не усіх, а лише визначених КПК України негласних заходів. Крім того, повноваження слідчого судді у сфері проведення НС(Р)Д, слід розуміти в тому сенсі, що останній надає дозвіл на проведення таких заходів, а не приймає самостійно рішення про їх проведення, оскільки процесуальний документ, в якому виражається таке рішення відповідного судді, має назву «Ухвала слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії» [2, с. 189]. Так, підґрунтям для надання такого дозволу може бути лише клопотання відповідних суб'єктів кримінального провадження – прокурора або слідчого, що, таким чином обмежує сферу контролю слідчого судді до розгляду наданого прокурором або слідчим, за погодженням з прокурором, клопотання про проведення НС(Р)Д, визначення його обґрунтованості / не обґрунтованості та постановлення, на основі цього, рішення про надання або відмову у наданні дозволу на проведення негласних заходів.

На етапі прийняття відповідного рішення, функції слідчого судді, фактично, вичерпуються, оскільки останній не наділений будь-якими повноваженнями щодо контролю за виконанням та законністю виконання прийнятого рішення й не володіє правом отримувати будь-яку інформацію про хід та результати проведення відповідного негласного заходу. Зазначене, на нашу думку, дещо нівелює роль попереднього судового контролю, адже слідчий суддя є тим арбітром, якому під час досудового розслідування належить вирішити наскільки втручання відповідних органів у права особи є необхідним для встановлення істини у конкретному кримінальному провадженні та чи підкріплюється воно достатніми процесуальними гарантіями. Разом з тим, обмеженість повноважень цього суб'єкта у сфері проведення НС(Р)Д навряд чи сприяє належному контролю за діяльністю органів, що приймають рішення та проводять відповідні процесуальні дії, й забезпеченню прав та свобод людини і громадянина у контексті застосування таких заходів.

Дещо, але не кардинально, іншою є ситуація з другим напрямом діяльності слідчого судді – надання / відмови у наданні дозволу на проведення НС(Р)Д, що розпочаті до постановлення відповідної ухвали, у порядку ст. 250 КПК України. Так, прийняття слідчим суддею рішення про відмову в наданні дозволу на проведення негласних заходів не лише означає необхідність негайного припинення таких дій, а й тягне за собою обов'язок знищення усього обсягу інформації, отриманого до постановлення відповідної ухвали. Разом з цим, повноваження слідчого

судді все одно лишаяються обмеженими, оскільки останній уповноважений здійснювати перевірку лише на предмет законності прийнятого рішення, проте не має права аналізувати сам процес проведення відповідної НС(Р)Д, визначати, у разі наявності достатніх підстав для проведення негласних заходів, законність / незаконність отриманих результатів тощо.

Не додають оптимізму й окремі положення ч. 3 ст. 246 КПК України, що передбачають право прокурора заборонити проведення або припинити подальше проведення НС(Р)Д [1]. При цьому, не вказано щодо яких саме процесуальних дій прокурор наділений правом їх припинення. У зв'язку з цим, логічно припустити, що подібні повноваження прокурора розповсюджуються як на НС(Р)Д, розпочаті за його ж або, наприклад, слідчого рішенням, так і на негласні заходи, що проводяться на підставі ухвали слідчого судді. Разом з тим, у КПК України, інших актах кримінального процесуального законодавства не міститься ні переліку підстав для прийняття прокурором відповідного рішення, ні кореспондуючого таким діям обов'язку повідомлення суб'єктів за рішенням / дозволом яких було розпочато негласний захід, про його припинення.

Таким чином, з метою розширення можливостей слідчого судді для ефективного здійснення ним функції судового контролю за законністю прийняття рішення та проведення НС(Р)Д, варто передбачити не лише можливість прокурора припиняти проведення відповідних негласних заходів, а й покласти на такого суб'єкта обов'язок надавати слідчому судді, що прийняв рішення про застосування у кримінальному провадженні негласних заходів, відомості про хід та отримані внаслідок проведення НС(Р)Д результати, з обґрунтуванням причин припинення, та наділити слідчого суддю правом скасовувати рішення прокурора про припинення НС(Р)Д у разі встановлення у його діях порушення норм кримінального процесуального законодавства. Крім того, доцільним є розширення можливостей цього суб'єкта у сфері контролю за органами та особами, що приймають рішення та проводять НС(Р)Д, з тим, щоб його повноваження не закінчувалися на етапі надання / відмови у наданні дозволу на проведення відповідних процесуальних дій, а поширювалися на весь процес проведення негласного заходу для того, щоб у разі виявлення порушення норм кримінального процесуального законодавства та свавільного й неправомірного втручання у права особи слідчий суддя мав можливість припинити незаконні дії уповноважених органів та не допустити використання отриманих в незаконний спосіб результатів НС(Р)Д під час встановлення істини у конкретному кримінальному провадженні.

Список використаної літератури:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України № 4651-VI від 13.04.2012 р.. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv#n2096> (дата звернення: 23.03.2021).

2. Тагієв С. Р. Інститут негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному процесі України : теорія і практика : монографія. Чернігів : Десна Поліграф, 2015. 512 с.

Ключові слова: негласні слідчі (розшукові) дії, законність, судовий контроль, слідчий суддя.

Ключевые слова: негласные следственные (розыскные) действия, законность, судебный контроль, следственный судья.

Key words: covert investigative (search) actions, legality, judicial control, the investigating judge.

МАР'ЯНОВА СВІТЛАНА СЕРГІЙВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірантка кафедри кримінального процесу, детективної
та оперативно-розшукової діяльності*

АПЕЛЯЦІЙНА ПЕРЕВІРКА УХВАЛ СУДУ ПРО ОБРАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ВИДІ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ, ПРО ЗМІНУ ІНШОГО ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ НА ЗАПОБІЖНИЙ ЗАХІД У ВИДІ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ, А ТАКОЖ ПРОДОВЖЕННЯ СТРОКУ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ, ПОСТАНОВЛЕНИХ ПІД ЧАС СУДОВОГО ПРОВАННЯ В СУДІ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ

Рішенням Конституційного Суду України (далі – КСУ) № 4-р/2019 від 13 червня 2019 року у справі за конституційною скаргою Глущенка Віктора Миколайовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень ч.2 ст. 392 КПК України [1], було визнано неконституційним положення ч.2 ст. 392 КПК України щодо унеможливлення окремого апеляційного оскарження ухвали суду про продовження строку тримання під вартою, постановленої під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судового рішення по суті.

Прийняття КСУ даного рішення актуалізувало у доктрині та правозастосовній практиці питання щодо створення окремої нормативної моделі процесуального порядку апеляційного оскарження рішень суду першої інстанції про обрання, зміну та продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Відповідно до Закону України № 1027-IX від 02.12.2020 р. «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо забезпечення виконання рішення Конституційного Суду України стосовно оскарження ухвали суду про продовження строку тримання під вартою» Главу 31 КПК України було доповнено низкою норм, які деталізують процесуальний порядок апеляційного оскарження рішень суду першої інстанції про обрання, зміну та продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, постановлених до завершення